

Yazarlar/Authors

Zeynep KISHALI* Gülümser GÜLTEKİN
AKDUMAN** Merve ŞEPİTÇİ SARIBAŞ***

Makale Adı/Article Name

Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kardeş Davranışları Arasındaki İlişki****

The Relationship Between Emotional Socialization Behaviors of Mothers and Sibling Behaviors of Preschool Children

ÖZ

Araştırmada, annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların kardeş davranışları arasındaki ilişkinin ve annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 213 anne ve çocuk oluşturmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen veriler; "Kişisel Bilgi Formu", "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği" ve "Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde Mann Whitney-U Testi, Kruskal Wallis-H Testi ve Spearman korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocuklarının doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; çocuklarının yaşlarına, cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, aile durumlarına, kendilerinin yaş ve öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Annelerin, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını ilk ve son sırada doğan çocuklara kıyasla ikiz çocuklara karşı daha çok kullandıkları görülmüştür. Bulgular, annelerin destekleyici olmayan tepkilerinin artmasıyla çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme ve fiziksel saldırganlık davranışlarının arttığını; annelerin destekleyici tepkilerinin artmasıyla çocuklar kardeşlerine karşı birliktelik-İlgili olma ve empati davranışlarının arttığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: anne-çocuk, duygu sosyalleştirme davranışları, kardeş ilişkileri

ABSTRACT

The aim of the study was to examine the relationship between mothers' emotional socialization behaviors and children's sibling behaviors and the variables that affect mothers' emotional socialization behaviors. In this context, the relational survey model was used in the research. The study group of the research consisted of 213 mothers and children. The data obtained within the scope of the research; It was collected with "Personal Information Form", "Scale for Coping with Negative Emotions of Children" and "Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale". Mann Whitney-U Test, Kruskal Wallis-H Test and Spearman correlation analysis were used in the analysis of the data. As a result of the research, emotional socialization behaviors of mothers differed significantly according to the birth order of their children; It has been seen that there is no significant difference according to the age, gender, number of siblings, family status of their children, their age and educational status. It has been observed that mothers use non-supportive emotional socialization behaviors more towards twins compared to first- and last-born children. The findings showed that with the increase in the unsupportive reactions of the mothers, the children's avoidance-withdrawal and physical aggression behaviors towards their siblings increased; Children showed that togetherness-involvement and empathy behaviors towards siblings increased as mothers' supportive responses increased.

Keywords: mother-child, emotion socialization behaviors, sibling relationships

*Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, zeynepkishali@atauni.edu.tr ORCID: 0000-0002-1933-6423

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, gulumser@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0003-2965-7017

*** Dr., m.sptc@hotmail.com ORCID: 0000-0001-6969-7203

**** Bu makale için Gazi Üniversitesi Etik Komisyonunun 07.09.2021 ve 13 sayılı toplantısında alınan kararla etik kurul izni verilmiştir. Etik kurul izni araştırma kodu: 2021-853.

Giriş

Duygular, insanların durumlara göre harekete geçmelerini ve deneyimlerini değerlendirmelerini sağlayan bir tür radar ve hızlı tepki sistemi olarak ele alınmaktadır (Cole, Martin ve Dennis, 2004). Aynı zamanda duygular, kişilerin kendileriyle ve başkalarıyla olan etkileşimlerinin sonucunda ortaya çıkan davranışları düzenleyebilen bir mekanizma olarak da ifade edilmektedir (Denham ve Burton, 2003). Duygular, doğru bir şekilde sergilenmediğinde ve yönetilmediğinde insanlar üzerinde bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir. Bu sebeple kişilerin, duygu yüklü deneyimlerini ve fikirlerini kiminle paylaşacaklarını bilmelerinin yanı sıra duygularını nasıl ve ne zaman sergileyeceklerini yönetebilmeleri de oldukça önemli görülmektedir (Denham ve Brown, 2010). Özellikle okul öncesi dönem, çocukların duyguları anlamaya ve düzenlemeye başladıkları dönem olması bakımından oldukça önemlidir. Bu dönemde sosyal çevre, özellikle de aile, çocukların duyguları öğrenmelerinde, duyguları doğru bir şekilde ifade etmelerinde ve duygu düzenleme becerilerini kazanmalarında etkili olmaktadır (Morris, Silk, Steinberg, Myers ve Robinson, 2007). Buradan hareketle dünyaya gelmeleriyle birlikte kişilerin, duygu yüklü deneyimlerini edindikleri, paylaştıkları ve yönettikleri bağlamın içerisinde yer aldıkları sosyal topluluklar olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda duygu edinim ve paylaşım süreci, sosyalleşmenin bir gerekliliği olarak görülmektedir.

Sosyalleşme, bireylerin bir veya daha fazla sosyal grubun içinde yer alabilmelerini sağlayan çok yönlü bir süreçtir. Sosyal grubun her üyesi, sosyalleşme sürecinde aktiftir. Sosyal bir varlık olan insanların diğer insanlarla birlikte yaşamaları, sosyalleşmeyi önemli bir konu hâline getirmektedir. Sosyalleşme, olumlu yönde meydana geldiğinde kişilerin sağlıklı bir yaşam sürdürmelerini sağlamaktadır. Sosyalleşemeyen bireyler ise kendilerini yalnız hissetmekte ve yaşamdan doyum alamamaktadırlar. Sosyalleşmenin erken yaşlardan itibaren görülmeye başlanması, çocuğun ilk sosyal ortamı olan ailedeki kişileri önemli hâle getirmektedir (Ceylan, 2017). Sosyalleşme sürecinde, ebeveynler ile çocuk arasında çift yönlü ve aktif bir etkileşimin olduğu vurgulanmaktadır (Kuczynski ve Lolis, 2003). Bu süreçte, olumlu ebeveyn davranışlarının çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmelerini sağladığı belirtilmektedir (Whiteman, Mchale ve Crouter, 2007). Ebeveynler, çocuklarının sosyalleşmelerini farklı şekillerde etkileyebilmektedirler. Ebeveynler, çocuklarına karşı sergilemiş oldukları davranışlarla, çocuklarının duygularına verdikleri yanıtlarla ve çocuklarına model olmalarıyla onların sosyalleşmelerine yardımcı olmaktadır. Ana-babalar, davranışlarıyla çocuklarının duygularını nasıl yaşayacaklarını, nasıl tanımlayacaklarını ve nasıl ortaya koyacaklarını da onlara öğretmektedirler. Kısacası ebeveynler, duygu sosyalleştirme davranışları ile çocuklarının duygularını ve davranışlarını şekillendirebilmektedirler (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998).

Duygu sosyalleştirme; ebeveynlerin, çocuklarının duygularına yönelik gösterdikleri davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin davranışları, çocukların hem duygularını hem de deneyimlerini ifade etme ve düzenleme becerileri üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda ebeveynler, duygu sosyalleştirme davranışlarını gösterme konusunda çocuklarına rehber olmaktadır (Eisenberg vd., 2001). Ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışları sayesinde çocuklar, hangi duyguların daha uygun ve hangi duygusal tepkilerin daha işlevsel olduğunu öğrenmektedirler. Çocuklar, ebeveynlerinin duygularını ifade etme şekillerini taklit ederek başkalarının duygusal tepkilerini anlama ve değerlendirme konusunda yeterlilik kazanmaktadır (Gottman, Katz ve Hooven, 1996). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların bu yeterlilikleri kazanmalarında etkili olmakla birlikte hedeflerine ulaşmak için duygularını aktif

bir şekilde kullanmalarını ve duygusal deneyimlerini kontrol etmelerini de sağlamaktadır (Havighurst, Wilson, Harley ve Prior, 2009). Bunların yanı sıra ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların olumlu sosyal davranışlar göstermelerine ve toplumsal değerleri kazanmalarına da yardımcı olmaktadır. Çünkü ebeveynler, çocuklarının duygularını tanımalarına, anlamalarına ve ifade etmelerine müsaade ettikleri zaman onların olumsuz duygularla baş etmelerini sağlayacaklardır (Kaya Bican ve Sarıtaş Atalar, 2017).

Duygu sosyalleştirme davranışları, olumlu (destekleyici) ve olumsuz (destekleyici olmayan) olmak üzere iki kolda ele alınabilmektedir. Ebeveynlerin çocukları için güvenli bir duygusal alan meydana getirmeleri, çocuklarının duygularını anlamalarına yardımcı olmaları, duygusal potansiyellerini desteklemeleri ve duygu düzenleme eylemlerini takdir etmeleri, olumlu duygu sosyalleştirme davranışları olarak ele alınmaktadır (Garner, Dansmore ve Southam Gerrow, 2007; Yağmurlu ve Altan 2010). Bunların tam tersi ebeveynlerin çocuklarını sergilemiş oldukları davranışlar ve duygular sebebiyle görmezden gelmeleri, ihmal etmeleri, cezalandırmaları ve küçümsemeleri, olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları olarak belirtilmektedir. Olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının, çocukların davranışsal, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklediği belirtilirken olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının ise çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerine zarar verdiği ifade edilmektedir (Denham ve Kochanoff, 2002; Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Güven ve Erden, 2017; Yağmurlu ve Altan, 2010). Bu bağlamda ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların akademik başarılarını pozitif yönde etkilemesi, yaşadıkları topluma uyum sağlamlarını kolaylaştırması, sosyal ve duygusal yetkinliklerini kazanmalarına yardımcı olması bakımından önemli görülmektedir (Denham, Bassett ve Wyatt, 2007; Saarni, Campos, Camras, ve Witherington, 2006). Bunların aksine ebeveynlerin çocuklarının davranışlarına karşılık olumsuz tepkilerde bulunmaları, çocukların öfke kontrolü sağlayamamalarına, daha fazla saldırgan davranışlar sergilemelerine ve zayıf duygu düzenleme becerilerine sahip olmalarına sebep olmaktadır (Newland ve Crnic, 2011; Ramsden ve Hubbard, 2002; Shewark ve Blandon, 2015). Ayrıca ebeveynleri tarafından duyguları konusunda sohbet edilmeyen çocukların akranlarına karşı duygularını ifade etmekte güçlük yaşadıkları da görülmektedir (Denham, 2007). Nitekim yapılan araştırmalar, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duyguları ve davranışları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Chen, Lin ve Li'nin (2011) yaptıkları araştırmanın sonucunda, duyguları görmezden gelinen ve önemsenmeyen çocukların güvenli bağlanma düzeylerinin düşük olduğu; destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinden olan duygu koçluğunu kullanan annelerin çocuklarının ise güvenli bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Denham, Bassett ve Wyatt (2007), çalışmalarının sonucunda duygusal olarak ihmal edilen çocukların daha çok korku duygusu yaşadıklarını ve daha mutsuz olduklarını saptamışlardır. Bir başka çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının duygularına karşı sergiledikleri davranışların cezalandırıcı veya daha az destekleyici olmasının çocukların uyum problemleri yaşamalarına neden olduğu ortaya çıkmıştır (McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007). Özetle ebeveynleri tarafından duygularına karşı olumsuz ve destekleyici olmayan tepkiler verilen çocukların içselleştirme, dışsallaştırma ve uyum problemleri yaşadıkları görülmektedir.

Ebeveyn, çocuk ve kardeş ilişkilerinin karşılıklı olarak birbirleriyle alakalı alt sistemler olduğu ve her bir alt sistemin, diğer alt sistemler ve aile üyeleri ile karşılıklı olarak ilişki içerisinde olduğu belirtilmektedir (Cox ve Paley, 1997). Bu bağlamda ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkinin niteliği, kardeş ilişkilerini de etkilemektedir. Anne-babanın çocuklarını destekledikleri ve onlara pozitif bir şekilde yaklaştıkları ailelerde kardeş ilişkileri de daha olumlu yönde olmaktadır (Sailor,

2003). Kardeşlik ilişkileri, kardeşlerin birbirlerine model olmaları, sevgi, saygı ve güven duygularının paylaşımı için uygun bir ortam sağlamaları bakımından oldukça önemlidir (Yiğen, 2005). Kardeş ilişkileri, çocuğa paylaşmayı ve kendisi hakkında düşünmeyi öğretmektedir (Caffaro ve Caffaro, 2005). Sosyal öğrenme kuramına göre kardeş ilişkileri, kişilere akranlarıyla olan etkileşimlerinde ve ilişkilerinde nasıl davranmaları gerektiği konusunda ipuçları vermektedir (Updegraff vd., 2005). Kişinin kardeşini iç dünyasına dâhil etmesinin de sembolik düşüncenin gelişimi konusunda fayda sağladığı belirtilmektedir (Limnili, 2014). Kardeşleriyle olan ilişkileri olumlu olan bireyler, daha yüksek özgüvene sahip olmaktadır (Sherman, Lansford ve Volling, 2006). Nitekim yapılan araştırmaların sonuçları da olumlu kardeş ilişkileri ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasında negatif (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013); davranışsal uyum, duygusal uyum (Noller, 2005), psikolojik sağlık (Stocker, Lanthier ve Furman, 1997) ve olumlu akran ilişkileri (Yeh ve Lempers, 2004) ile pozitif yönde ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yeh ve Lempers (2004), çalışmalarının sonucunda kardeş ilişkilerini olumlu olarak algılayan kişilerin yüksek benlik saygısına sahip olduklarını ve akranlarıyla daha olumlu ilişkiler kurduklarını saptamışlardır. Ayrıca araştırmacılar, olumlu yöndeki kardeş ilişkilerinin depresyon, yalnızlık ve madde kullanımı ile ters yönde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Kardeş ilişkilerinin olumlu olması, kardeşlerin sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam etmelerini sağlarken bu ilişkinin olumsuz yönde ilerlemesi, kardeşlere ciddi boyutlarda zarar verebilmektedir (Hardy, 2001). Olumsuz kardeş ilişkileri, bireylerin ilerleyen zamanlarda sorunlu ilişkiler yaşamalarına sebep olabilmektedir (Updegraff vd., 2005). Stocker, Burwell ve Briggs (2002), araştırmaları kapsamında aile ilişkileri ile çocukların uyumları arasındaki ilişkiyi incelemiş, sonuç olarak çatışmalı kardeş ilişkilerinin depresif duygu durumu ve kaygı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Kardeş ilişkilerinin kişilerin yaşamlarını bu denli etkilemesi, bu ilişkiler üzerinde etkili olan ebeveynlerin davranışlarını da önemli hâle getirmektedir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının, çocukların duyguları, davranışları ve kardeşleri ile olan ilişkileri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar, bu söylenenleri destekler niteliktedir. Kramer (2014), çalışmasında kardeş ilişkilerinin ve kardeşlerin birbirlerine göstermiş oldukları davranışların duygu sosyalleştirme için eğitim alanı olduğunu ve ebeveynlerin davranışlarının kardeşlerin birbirlerine karşı olan davranışlarını şekillendirdiğini belirtmiştir. Yılmaz'ın (2021) yaptığı araştırmanın sonucunda, reddedici ebeveyn tutumu ile kardeş ilişkisindeki kıskançlık arasında, duygusal sıcaklık ile de olumlu kardeş ilişkileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. Konu ile ilgili benzer araştırmaların sonuçları da ebeveynlerin çocuklarına karşı olan dikkatsiz davranışlarının kardeşler arasındaki kıskançlığı ve kardeşlerin olumsuz davranışlar sergileme sıklıklarını artırdığını göstermiştir (Erkman ve Rohner, 2006; Miller, Voling ve McElwain, 2000). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmelerinde ve kardeş ilişkilerinde etkili olması hem duygu sosyalleştirme davranışlarının hem de her iki konunun birlikte ele alındığı araştırmaların yapılmasını gerekli ve önemli kılmaktadır. Ülkemizde, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarıyla ilgili araştırmaların yakın zamanlarda yapılmaya başlandığı (İlhan, 2017; Kılıç, 2014; Köse, 2019; Seçer, 2017), kardeş ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmaların ise genellikle özel gereksinimli kardeşlere sahip olan çocuklarla yürütüldüğü (Aksoy ve Yıldırım Berçin, 2008; Kızılalp, 2018; Özer, 2020; Sınanmış ve Kolburan, 2019) görülmüştür. Literatür incelendiğinde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların kardeş davranışlarının birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda literatüre katkı sağlayacağı ve orijinal olduğu düşünülen bu çalışmada, annelerin duygu sosyalleştirme

davranışları ile çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişkinin ve annelerin duygusal sosyalleştirme davranışlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt problemlere aşağıda yer verilmiştir:

- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları çocuklarının yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları çocuklarının kardeş sayılarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları çocuklarının doğum sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları aile durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları öğrenim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
- Annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocuklarının kardeş davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

1. Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları ile çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişkinin ve annelerin duygusal sosyalleştirme davranışlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaca uygun olarak araştırma, tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Tarama modeli, geçmişte var olmuş ya da varlığını hâlen koruyan bir durumu olduğu gibi değiştirme ve etkileme çabası içine girmeden tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2022).

1.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubuna dâhil edilecek elemanlar, ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu yöntemde, daha önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan kişilerle çalışılmaktadır (Büyüköztürk, 2012). Bu araştırmanın ölçütleri, annelerin 5-6 yaş grubundan kardeşi veya kardeşleri olan çocuklara sahip olmaları ve araştırmaya katılacak olan çocukların Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam etmeleridir. Bu noktada öncelikle evren sayısı belirlenmeye çalışılmış ve 2021/2022 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaşlarındaki çocukların sayısının 1317 olduğu belirlenmiştir. Örnekleme sayısı belirleme formülü kullanılarak minimum örneklem büyüklüğü 256 olarak hesaplanmıştır. Gönüllülük esasına bağlı kalınarak 282 anneden veriler toplanmıştır. Ancak 69 verinin tek çocuğa sahip olan annelerden elde edildiği belirlenmiş ve bu veriler çalışma kapsamında ele alınmamıştır. Bu bağlamda çalışma grubunu, Erzurum ilinin Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde ikamet eden ve birden fazla çocuğu olan 213 anne ve bu annelerin 5-6 yaş grubundan 213 çocuğu oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan annelerin ve bu

annelerin çocuklarının demografik özelliklerine ilişkin verilere Tablo 1 ve Tablo 2’de yer verilmiştir.

	Grup	n	%
Annenin Yaşı	30 yaş ve altı	47	22,1
	31-35 yaş arası	79	37,1
	36-40 yaş arası	54	25,4
	41 yaş ve üzeri	33	15,5
Annenin Öğrenim Durumu	Okuryazar-İlköğretim Mezunu	57	26,8
	Ortaöğretim Mezunu	63	29,6
	Lisans Mezunu	80	37,6
	Lisansüstü Mezunu	13	6,1
Aile Durumu	Birlikte Yaşıyor	201	94,4
	Parçalanmış Aile	12	5,6
	Toplam	213	100,0

Tablo 1. Annelere İlişkin Demografik Özellikler

Tablo 1 ele alındığında araştırmaya katılan annelerin %22,1’inin (n: 47) 30 yaş ve altında, %37,1’inin (n: 79) 31-35 yaş arasında, %25,4’ünün (n: 54) 36-40 yaş arasında ve %15,5’inin (n: 33) 41 yaş ve üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Annelerin öğrenim durumlarına bakıldığında %26,8’inin (n: 57) okuryazar/ilköğretim mezunu, %29,6’sının (n: 63) ortaöğretim mezunu, %37,6’sının (n: 80) lisans mezunu ve %6,1’inin (n: 13) ise lisanüstü mezunu olduğu görülmüştür. Annelerden %94,4’ünün (n: 201) eşiyile birlikte yaşadığı, %5,6’sının (n: 12) ise parçalanmış aileye (eşinden boşanmış) sahip olduğu görülmüştür.

	Grup	n	%
Yaş	5 yaş	144	67,6
	6 yaş	69	32,4
Cinsiyet	Kız	110	51,6
	Erkek	103	48,4
Çocuğun Kendisi Dâhil Kardeş Sayısı	İki kardeş	130	61,0
	Üç kardeş	57	26,8
	Dört kardeş veya daha fazlası	26	12,2
Doğum Sırası	İlk çocuk	65	30,5
	İkiz	8	3,8
	Ortanca veya ortancalardan biri	25	11,7
	Son çocuk	115	54,0
	Toplam	213	100,0

Tablo 2. Çocuklara İlişkin Demografik Özellikler

Tablo 2 ele alındığında çocukların %67,6'sı (n: 144) 5 yaşında, %32,4'ü (n: 69) 6 yaşındadır. Çocukların %51,6'sı (n: 110) kız, %48,4'ü (n: 103) erkektir. Araştırmaya katılan çocukların kendileri dâhil kardeş sayılarına bakıldığında %61,0'ının (n: 130) iki kardeş, %26,8'inin (n: 57) üç kardeş, %12,2'sinin (n: 26) ise dört veya daha fazla kardeş olduğu görülmüştür. Çocukların doğum sıraları incelendiğinde %30,5'inin (n: 65) ilk çocuk, %3,8'inin (n: 8) ikiz, %11,7'sinin (n: 25) ortanca veya ortancalardan biri, %54,0'ının (n: 115) ise son çocuk olduğu ortaya çıkmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, annelerin ve çocukların demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını belirlemek için "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği" ve çocukların kardeş davranışlarını belirlemek amacıyla da "Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır.

1.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacıların annelerin ve çocukların demografik özelliklerini ortaya koyabilmek için hazırlanmış oldukları Kişisel Bilgi Formu'nda, annelerin yaşlarına, öğrenim durumlarına ve aile durumlarına, çocukların ise yaşlarına, cinsiyetlerine, kendileri dâhil kardeş sayılarına ve doğum sıralarına ilişkin toplam 7 soru bulunmaktadır.

1.3.2. Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği

Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilen "Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği", ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmektedir. Ölçek, 3-7 yaş grubu çocukların ebeveynlerine uygulanmaktadır. Bu ölçek, ebeveynlere çocuklarının olumsuz duygular yaşadıkları zamanları gösteren 12 senaryo sunmaktadır. Ölçek; Sıkıntı-Endişe Tepkileri, Cezalandırıcı Tepkiler, Küçümseyici Tepkiler, Duygu İfadesini Teşvik Etme, Duygu Odaklı

Tepkiler, Problem Odaklı Tepkiler olmak üzere altı alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçeğin üç alt boyutu destekleyici olan (Duygu İfadesini Teşvik Etme, Duygu Odaklı Tepkiler, Problem Odaklı Tepkiler), üç alt boyutu ise destekleyici olmayan tepkileri (Sıkıntı-Endişe Tepkileri, Cezalandırıcı Tepkiler ve Küçümseyici Tepkiler) içermektedir. Olumlu tepkileri içeren Duygu İfadesini Teşvik Etme alt boyutunda, çocuğun duygusal ifadesini destekleyen ebeveyn davranışları; Duygu Odaklı Tepkiler alt boyutunda, ebeveynlerin çocuğun kendini daha iyi hissetmesine yardımcı olma girişimleri; Problem Odaklı Tepki alt boyutunda ise ebeveynlerin çocuklarının problem çözmelerine yardımcı olma girişimleri ortaya koyulmaktadır. Olumsuz tepkileri içeren Sıkıntı-Endişe Tepkileri alt boyutunda, ebeveynlerin çocuğun duygularına üzücü bir şekilde tepki verme dereceleri; Cezalandırıcı Tepkiler alt boyutunda, ebeveynlerin çocuklarının duygularını ifade etmelerine sözlü veya fiziksel cezalandırma ile ne ölçüde tepki verdikleri; Küçümseyici Tepkiler alt boyutunda ise ebeveynlerin çocuklarının duygusal tepkilerinin önemini küçümseme dereceleri değerlendirilmektedir (Fabes, Eisenberg ve Bernzweig, 1990).

Ölçeğin Türkçeye uyarlama ve geçerlilik-güvenirlik çalışmaları Altan Aytun, Yağmur ve Yavuz (2013) tarafından yapılmıştır. Analizlerin sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının 0,54 ile 0,88 arasında değiştiği görülmüştür. Güvenirlik analizi sonucunda, Cronbach Alpha katsayılarının Probleme Odaklı Tepkiler alt boyutu için 0,813; Duyguya Odaklı Tepkiler alt boyutu için 0,842; Teşvik Eden Tepkiler alt boyutu için 0,842; Küçümseyici Tepkiler alt boyutu için 0,809; Cezalandırıcı Tepkiler alt boyutu için 0,893 ve Sıkıntı-Endişe Tepkileri alt boyutu için 0,616 olduğu ortaya çıkmıştır (Altan Aytun vd., 2012). Mutlu (2020) ise yaptığı çalışmada, ölçeğin güvenilirliğini anne ve babalar için ayrı ayrı hesaplamıştır. Anne formları için yapılan analizde, Problem Odaklı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,71$; Duygu Odaklı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,76$; Teşvik Eden Tepki alt boyutu için $\alpha=0,85$; Cezalandırıcı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,76$; Küçümseyici Tepki alt boyutu için $\alpha=0,81$ olarak bulunmuştur. Baba formları için yapılan analizde, Problem Odaklı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,76$; Duygu Odaklı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,86$; Teşvik Eden Tepki alt boyutu için $\alpha=0,85$; Cezalandırıcı Tepki alt boyutu için $\alpha=0,81$; Küçümseyici Tepki alt boyutu için $\alpha=0,77$ olarak bulunmuştur. Destekleyici tepkilerin güvenilirlik katsayılarına bakıldığında anne tepkileri için $\alpha=0,88$, baba tepkileri için $\alpha=0,92$ olduğu görülmüştür. Destekleyici olmayan tepkilerin güvenilirlik katsayıları ise anne tepkileri için $\alpha=0,84$, baba tepkileri için $\alpha=0,86$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneline ilişkin güvenilirlik katsayıları ise anne formları için $\alpha=0,88$, baba formları için $\alpha=0,89$ olarak hesaplanmıştır.

1.3.3. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Schaeffer Edgerton tarafından geliştirilen ve McHale vd. (1986) tarafından tekrar gözden geçirilen Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği, çocukların kardeş davranışlarını ortaya koymaktadır. Toplamda 30 maddeden oluşan ölçek; Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Uzak Durma-Çekinme, Empati ve Fiziksel Saldırganlık olmak üzere beş alt boyuttan meydana gelmektedir. 5'li likert tipinde (1=hiçbir zaman, 5=her zaman) hazırlanan ölçekteki alt boyutlar, kendi içinde ayrı ayrı puanlanmaktadır. Ayrıca 2., 8., 10., 12., 20. ve 21. maddeler, alınan puanların tersine işlem yapılarak puanlanmaktadır (Ahmetoğlu ve Aral, 2008).

Ölçeğin Türkçeye uyarlama ve geçerlik güvenilirlik çalışmaları Ahmetoğlu ve Aral (2008) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından yapılan analizlerin sonucunda, ölçeğin alt boyutlarına ilişkin cronbach alpha değerlerinin 0,77-0,90 arasında değiştiği görülmüştür. Araştırmacılar, ölçeğin test tekrar test korelasyonlarının ise 0,95 ile 0,99 arasında değiştiğini ortaya çıkarmışlardır. Mevcut çalışmada, ölçeğin toplamı için cronbach alfa iç tutarlılık

katsayısının 0,76 olduğu görülmüştür. Alt boyutlar incelendiğinde Nazik Olma alt boyutu için $\alpha=0,90$, Birliktelik-İlgili Olma alt boyutu için $\alpha=0,89$, Uzak Durma-Çekinme alt boyutu için $\alpha=0,72$, Empati alt boyutu için $\alpha=0,88$ ve Fiziksel Saldırganlık alt boyutu için $\alpha=0,83$ olarak bulunmuştur.

1.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasına geçilmeden önce veri toplama araçlarının kullanılabilmesine ilişkin izinler, ölçeklerin Türkçeye uyarlama ve geçerlik-güvenirlik çalışmalarını yapmış kişilerden alınmıştır. Ardından Gazi Üniversitesi Etik Komisyonundan 24.09.2021 tarihli E-77082166-604.01.02-170368 sayılı karar ile araştırmanın etik kurullara uyduğunu beyan eden belge alınmıştır. İzinler ve etik kurul belgesi alındıktan sonra veri toplama araçları ve gönüllü olur formları, araştırmanın ölçütlerini karşılayan annelere iletilmiştir. Verilerin toplanması yaklaşık bir ay sürmüştür. 213 anneden toplanan veriler, analiz edilmek üzere araştırmacılar tarafından dosyalanmıştır.

1.5. Verilerin Analizi

Öncelikle veri setinde kayıp değer incelemesi yapılmış ve incelemelerin neticesinde kayıp değer olmadığı görülmüştür. Ardından verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığına çarpıklık değerleri ve çarpıklık değerlerinin standart sapmaları, Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçları, Q-Q Plot ve histogram grafikleri incelenerek bakılmıştır. Her bir değişkene ait çarpıklık katsayısının kendi standart hatasına bölünmesi sonucunda anlamlılık değerinin -1,96 ile +1,96 aralığında olması (Bursal, 2019) ve Kolmogorov-Smirnov Testi sonucunda p değerinin 0,05'ten büyük çıkması verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir (Mertler ve Vannatta, 2005). Yapılan analizlerin sonucunda, her iki durumda da verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Q-Q Plot ve histogram grafikleri incelendiğinde de verilerin normal dağılıma sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının bazı değişkenlere göre nasıl değişiklik gösterdiğini belirlemek için veriler, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi ile incelenmiştir. Kruskal Wallis H Testi sonucunda anlamlı çıkan farklılıklarda, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığına tip 1 hatayı ortadan kaldırmak için Bonferroni düzeltmesi (0,05/Yapılacak ikili karşılaştırma testi sayısı) yapılarak Mann Whitney U Testi ile bakılmıştır. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişki ise Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Normallik analizleri sonucunda ortaya çıkan çarpıklık değerlerine, çarpıklık değerlerinin kendi standart hatalarına ve Kolmogorov-Smirnov Testi sonucuna ilişkin değerlere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Değişkenler	Çarpıklık Değerleri ve Çarpıklık Değerlerinin Standart Hataları		Kolmogorov-Smirnov Testi		
	Çarpıklık Değeri	Standart hata	Statistic	sd	p
Nazik Olma	-0,334	0,167	0,093	282	0,000
Uzak Durma-Çekinme	1,443	0,167	0,139	282	0,000
Birliktelik-İlgili Olma	-0,535	0,167	0,093	282	0,000
Empati	-0,892	0,167	0,151	282	0,000
Fiziksel Saldırganlık	1,262	0,167	0,198	282	0,000
Destekleyici Tepkiler	1,057	0,167	0,101	282	0,000
Destekleyici Olmayan Tepkiler	-0,877	0,167	0,089	282	0,000

Tablo 3. Normallik Testi Sonucunda Ortaya Çıkan Değerler

2. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Öncelikle annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nden aldıkları puanların bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara Tablo 4 ile Tablo 10 arasında, daha sonra annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile çocukların Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiye yönelik bulgulara Tablo 11'de yer verilmiştir.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	U	p
Destekleyici Olmayan Tepkiler	5 yaş	144	107,55	15487,00	-0,188	4990,00	0,851
	6 yaş	69	105,86	7304,00			
Destekleyici Tepkiler	5 yaş	144	110,73	15945,00	-1,276	5111,00	0,202
	6 yaş	69	99,22	6846,00			

Tablo 4. Çocukların Yaşlarına Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Mann Withtney U Testi Sonuçları

Tablo 4 incelendiğinde çocukların yaşlarının, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($U=4990,00$, $z=-0,188$, $p>0,05$) ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($U=5111,00$, $z=-1,276$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	U	p
Destekleyici Olmayan Tepkiler	Kız	110	113,14	12445,00	-1,502	983,00	0,133
	Erkek	103	100,45	10346,00			
Destekleyici Tepkiler	Kız	110	101,96	11216,00	-1,233	1060,00	0,218
	Erkek	103	112,38	11575,00			

Tablo 5. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Mann Withtney U Testi Sonuçları

Tablo 5 incelendiğinde çocukların cinsiyetlerinin, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($U=983,00$, $z=-1,502$, $p>0,05$) ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($U=1060,00$, $z=-1,233$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	x^2	p
Destekleyici Olmayan Tepkiler	2 kardeş (a)	130	105,73	1,018	0,601
	3 kardeş (b)	57	113,26		
	4 kardeş ve üzeri (c)	26	99,62		
Destekleyici Tepkiler	2 kardeş (a)	130	107,91	0,077	0,962
	3 kardeş (b)	57	105,88		
	4 kardeş ve üzeri (c)	26	104,92		

Tablo 6. Çocukların Kendileri Dâhil Kardeş Sayılarına Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 6 incelendiğinde çocukların kendileri dâhil kardeş sayılarının, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($x^2=1,018$, $p=0,601$, $p>0,05$) ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($x^2=0,077$, $p=0,962$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	x^2	p	Fark Olan Gruplar
Destekleyici Olmayan Tepkiler	İlk çocuk (a)	65	99,95	9,002	0,029*	a<b*(0,006) d<b*(0,008)
	İkiz (b)	8	165,06			
	Ortanca (c)	25	95,54			
	Son çocuk (d)	115	109,44			
Destekleyici Tepkiler	İlk çocuk (a)	65	114,39	2,982	0,394	-
	İkiz (b)	8	106,56			
	Ortanca (c)	25	117,80			
	Son çocuk (d)	115	100,50			

*p<0,05

Tablo 7. Çocukların Doğum Sırasına Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 7 incelendiğinde çocukların doğum sıralarının, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($x^2=9,002$, $p=0,029$, $p<0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirdiği; Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($x^2=2,982$, $p=0,394$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirmediği görülmüştür. Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundaki anlamlı farklılığın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını bulabilmek için yapılacak olan Mann-Whitney U Testi öncesinde Bonferroni Düzeltmesi (0,05/Yapılacak ikili karşılaştırma testi sayısı) yapılmış ve ikili karşılaştırma testlerinde esas alınacak anlamlılık düzeyi 0,008 olarak belirlenmiştir. Farklılaşmanın ikiz çocuklar ile ilk çocuklar arasında ($p=0,006$, $p<0,008$) ve ikiz çocuklar ile son çocuklar ($p=0,008$, $p\leq 0,008$) arasında olduğu görülmüştür. İkiz çocuğa sahip olan annelerin, destekleyici olmayan ebeveyn tepkilerini ilk ve son sırada doğan çocuklara sahip olan annelere kıyasla daha fazla kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	U	p
Destekleyici Olmayan Tepkiler	Birlikte yaşıyor	201	108,11	21730,00	-1,076	4889,00	0,282
	Boşanmış	12	88,42	1061,00			
Destekleyici Tepkiler	Birlikte yaşıyor	201	106,28	21361,50	-0,702	4431,00	0,483
	Boşanmış	12	119,13	1429,50			

Tablo 8. Aile Durumuna Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Mann Withtney U Testi Sonuçları

Tablo 8 incelendiğinde aile durumunun, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($U=4889,00$, $z=-1,076$, $p>0,05$) ve

Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($U=4431,00$, $z=-0,702$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	x^2	p
Destekleyici Olmayan Tepkiler	30 yaş ve altı	47	103,53	3,517	0,319
	31-35 yaş arası	79	98,96		
	36-40 yaş arası	54	117,77		
	41 yaş ve üzeri	33	113,56		
Destekleyici Tepkiler	30 yaş ve altı	47	104,32	4,300	0,231
	31-35 yaş arası	79	117,94		
	36-40 yaş arası	54	97,17		
	41 yaş ve üzeri	33	100,71		

Tablo 9. Annelerin Yaşlarına Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 9 incelendiğinde yaşın, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($x^2=3,517$, $p=0,319$, $p>0,05$) ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($x^2=4,300$, $p=0,231$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	x^2	p	Ölçek/Boyut
Destekleyici Olmayan Tepkiler	İlköğretim (a)	57	120,99	9,760	0,021*	a>c*(0,023)
	Ortaöğretim (b)	63	114,63			a>d*(0,019)
	Lisans (c)	80	96,11			b>d*(0,046)
	Lisansüstü (d)	13	75,69			
Destekleyici Tepkiler	İlköğretim (a)	57	109,46	5,147	0,161	-
	Ortaöğretim (b)	63	92,87			
	Lisans (c)	80	116,07			
	Lisansüstü (d)	13	108,88			

* $p<0,05$

Tablo 10. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Tablo 10 incelendiğinde öğrenim durumunun, annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ($x^2=9,760$, $p=0,021$, $p<0,05$) aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirdiği; Destekleyici Tepkiler alt boyutundan ($x^2=5,147$, $p=0,161$, $p>0,05$) aldıkları puanlar üzerinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirmediği görülmüştür. Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundaki anlamlı farklılığın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını bulabilmek için yapılacak olan Mann-Whitney U Testi öncesinde Bonferroni Düzeltmesi (0,05/Yapılacak ikili

karşılaştırma testi sayısı) yapılmış ve ikili karşılaştırma testlerinde esas alınacak anlamlılık düzeyi 0,008 olarak belirlenmiştir. Bu noktada farklılaşmanın ilköğretim mezunu anneler ile lisans derecesinde eğitime sahip anneler ($p=0,023$, $p>0,008$), ilköğretim mezunu anneler ile lisansüstü derecesinde eğitime sahip anneler ($p=0,019$, $p>0,008$), ortaöğretim mezunu anneler ile lisansüstü derecesinde eğitime sahip anneler ($p=0,046$, $p>0,008$) arasında olduğu; fakat bu farklılaşmanın anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır.

		Nazik Olma	Uzak Durma-Çekinme	Birliktelik-İlgili Olma	Empati	Fiziksel Saldırganlık	Destekleyici Olmayan Tepkiler	Destekleyici Tepkiler
Nazik Olma	r	1						
	p							
Uzak Durma-Çekinme	r	-0,425	1					
	p	0,000*						
Birliktelik-İlgili Olma	r	0,624	-0,346	1				
	p	0,000*	0,000*					
Empati	r	0,542	-0,335	0,625	1			
	p	0,000*	0,000*	0,000*				
Fiziksel Saldırganlık	r	-0,767	0,447	-0,512	-0,461	1		
	p	0,000*	0,000*	0,000*	0,000*			
Destekleyici Olmayan Tepkiler	r	-0,124	0,189	-0,051	-0,113	0,156	1	
	p	0,072	0,006*	0,460	0,100	0,023*		
Destekleyici Tepkiler	r	0,069	0,047	0,251	0,218	-0,024	0,088	1
	p	0,318	0,498	0,000*	0,001*	0,730	0,200	

Tablo 11. Annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar ile Çocukların Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar Arasındaki Spearman Korlasyon Analizi Sonuçları

Tablo 11'e göre Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Nazik Olma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,124$; $p=0,072$, $p>0,05$).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Uzak Durma-Çekinme alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r=0,189$; $p=0,006$, $p<0,05$). Annelerin destekleyici olmayan tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme davranışları artmakta, annelerin destekleyici olmayan tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme davranışları azalmaktadır.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Birliktelik-İlgili Olma

alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,051$; $p=0,460$, $p>0,05$).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Empati alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,113$; $p=0,100$, $p>0,05$).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r=0,156$; $p=0,023$, $p<0,05$). Annelerin destekleyici olmayan tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı fiziksel saldırganlık davranışları artmakta, annelerin destekleyici olmayan tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı fiziksel saldırganlık davranışları azalmaktadır.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Nazik Olma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,069$; $p=0,318$, $p>0,05$).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Uzak Durma-Çekinme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,047$; $p=0,498$, $p>0,05$).

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Birliktelik-İlgili Olma alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r=0,251$; $p=0,000$, $p<0,05$). Annelerin destekleyici tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı birliktelik-ilişkili olma davranışları artmakta, annelerin destekleyici tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı birliktelik-ilişkili olma davranışları azalmaktadır.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Empati boyutu arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r=0,218$; $p=0,001$, $p<0,05$). Annelerin destekleyici tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı empati yapma davranışları artmakta, annelerin destekleyici tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı empati yapma davranışları azalmaktadır.

Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Fiziksel Saldırganlık alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,024$; $p=0,730$, $p>0,05$).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın sonucunda, çocukların yaşlarının annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Duygu sosyalleştirme davranışları, ebeveynlerin çocuklarının duygularına göstermiş oldukları tepkilerdir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları, destekleyici veya destekleyici olmayan yönde olabilmektedir. Burada annelerin, çocuklarının özelliklerinden ziyade kendi özelliklerine göre tepkilerde buldukları düşünülmektedir. Bu bağlamda çocukların yaşlarının, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarında etkili olmadığı söylenebilir. Literatürde, söylenenleri destekleyen ve araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Blandon'un (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, annelerin destekleyici tepkilerinin çocuğun yaşına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Büyükbiçer (2019), okul öncesi

dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığı araştırmanın sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının yaşlarına göre farklılaşmadığını saptamıştır. Mutlu (2020), yaptığı araştırmanın sonucunda çocukların yaşlarının annelerin destekleyici tepkilerinde anlamlı farklılıklara yol açmadığını ortaya çıkarmıştır. Araştırmacı, yine aynı çalışmanın sonucunda çocukların yaşlarının annelerin destekleyici olmayan tepkilerinden olan küçümseyici tepkilerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını, buna karşın cezalandırıcı tepkilerinde anlamlı bir farklılık meydana getirdiğini saptamıştır. Özkan'ın (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda da benzer şekilde çocukların yaşlarının annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik destekleyici olmayan tepkileri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Bu çalışmaların sonuçlarının aksine bazı araştırmacılar, çocukların yaşlarının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olabileceğini belirtmişlerdir (Mirabile, Scaramella, Sohr Preston ve Robison, 2009). Literatürde, çocukların yaşlarının annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olduğunu ortaya çıkarmış çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim Cassano ve arkadaşlarının (2007) yaptıkları araştırmanın sonucu, ebeveynlerin büyük çocuklara kıyasla küçük çocukların üzüntü ifadelerine karşı daha çok stres tepkileri verdiklerini göstermiştir. Yine aynı araştırmanın bulguları, annelerin çocuklarının yaşlarının artmasıyla birlikte onlara karşı daha çok cesaretlendirici tepkiler verdiklerini göstermiştir. Ayrıca çocukların, yaşlarının artmasıyla birlikte annelerinden gördükleri küçümseme tepkilerinin de arttığı ortaya çıkmıştır. Malatesta ve Haviland (1982), yaptıkları araştırmanın sonucunda ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının üç ay içinde bile değişebileceğini ortaya koymuşlardır. Araştırmacıların yaptıkları çalışmanın sonucunda, altı aylık bebeklere sahip olan annelerin, üç aylık bebekleri olan annelere kıyasla bebeklerine karşı daha fazla yorum yaptıkları ve bebeklerini cesaretlendirici tepkilerle karşıladıkları görülmüştür.

Araştırmanın bulguları, çocukların cinsiyetlerinin annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermiştir. Cinsiyetleri fark etmeksizin her çocuk, anne-babası için değerlidir. Ebeveynler, kendileri için oldukça değerli olan çocuklarının olumsuz duygular yaşamamaları için bazı davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu davranışların, çocukların cinsiyetlerinden ziyade ebeveynlerin kişisel özelliklerine ve şartlara göre değişiklik göstereceği düşünülmektedir. Bu noktada, çocukların cinsiyetlerinin annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olmadığı söylenebilir. Literatürde, yapılan bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olan çalışmalar yer almaktadır (Ersay, 2014; Kılıç, 2012; Martin ve Green, 2005; Pala, 2020; Perez, Rivera ve Dunsmore, 2011; van der Pol vd., 2015). İlhan'ın (2017) yaptığı araştırmanın bulguları, annelerin çocuklarının duygularına yönelik gösterdikleri ödül, ceza, ihmal, büyütme ve dikkatini dağıtmak tepkilerinin çocuklarının cinsiyetlerine göre değişmediğini göstermiştir. Kuzu (2019), yaptığı araştırmanın sonucunda çocukların yaşlarının annelerin duygu sosyalleştirme yöntemlerinden olan ödül, cezalandırmak, büyütme, ihmal ve dikkatini dağıtmak tepkilerinde anlamlı bir farklılık meydana getirmediğini saptamıştır. Lunkenheimer vd. (2007), araştırmalarının sonucunda ebeveynlerin kullandıkları olumlu ve olumsuz duygu sosyalleştirme stratejilerinin çocuğun cinsiyetine göre değişmediğini ortaya koymuşlardır. Mutlu (2020), yaptığı araştırmanın sonucunda çocukların cinsiyetlerinin annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya çıkarmıştır. Özkan (2015), annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerini incelemeyi amaçladığı araştırmanın sonucunda, annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı

göstermiş oldukları destekleyici tepkilerin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını saptamıştır. Bu sonuçların aksine literatürde, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaştığını ortaya koymuş olan çalışmalar da bulunmaktadır (Aznar ve Tenenbaum 2015; Cassano vd., 2007; Recepov, 2000; Zaman ve Fivush, 2013; Zeman, Perry Parrish ve Cassano, 2010). Bazı araştırmalarda, annelerin erkek çocuklarına karşı kız çocuklarına kıyasla daha çok destekleyici tepkiler verdikleri görülmüştür (Garside ve Klimes-Dougan, 2002; Hasçuhadar, 2015; Klimes Dougan vd., 2007; Malatesta ve Haviland, 1982). Bazı araştırmaların sonucunda da ebeveynlerin, kız çocuklarına karşı erkek çocuklarına kıyasla daha çok destekleyici tepkiler verdikleri, erkek çocuklarına ise kız çocuklarına kıyasla daha çok destekleyici olmayan tepkilerde buldukları ortaya çıkmıştır (Cassano vd., 2007; Seçer ve Karabulut, 2016; Sperling, 2012). Sonuçların bu denli değişkenlik göstermesi, annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde çocuklarının cinsiyetlerinden ziyade tutumlarının, yetiştirme tarzlarının ve buldukları toplumun kültürünün etkili olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın sonucunda, çocukların kendileri dâhil kardeş sayılarının annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Aile içindeki çocuk sayısının artması, ebeveynlerin sorumluluklarını artırabilmektedir. Bu sorumluluk, bazı ailelere ağır gelebilmekte ve ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları davranışları etkileyebilmektedir. Çok sayıda çocuğun bulunduğu ailelerdeki ebeveynler, çocuklarıyla eskisi kadar ilgilenmeyebilmekte ya da daha az iletişime geçebilmektedirler. Bu durumun, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarından daha çok çocuklarıyla geçirdikleri kaliteli zaman üzerinde etkili olduğu ve duygu sosyalleştirme davranışlarının annelerin çocuklarına verdikleri değere göre şekilleneceği düşünülmektedir. Ayrıca kardeşlerin birbirleriyle ilgilenmelerinin ebeveynlerin üzerindeki yükü azalttığı, böylece kardeş sayısının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını negatif yönde etkilemediği ve değiştirmedeği söylenebilir. Literatür incelendiğinde bu söylenenleri destekler nitelikte ve araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren sonuçları ortaya çıkarmış olan çalışmaları görmek mümkündür. Fabes ve diğerlerinin (2002) yaptıkları çalışmanın bulguları, aile büyüklüğünün ebeveynlerin duygu tepkilerini anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığını göstermiştir. İlhan'ın (2017) yaptığı araştırmanın sonucunda, annelerin çocuklarının duygularına karşı verdikleri ödül, ceza, büyütmek, ihmal ve dikkatini dağıtmak tepkilerinin çocuk sayısına göre anlamlı bir şekilde fark göstermediği görülmüştür. Kuzu'nun (2019) gerçekleştirdiği araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yöntemlerinin sahip olunan çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Özkan (2015) da benzer şekilde araştırmasının sonucunda, çocukların kardeş sayılarının annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı kullandıkları destekleyici tepkiler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını saptamıştır. Pala (2020) da araştırmasında, sahip olunan çocuk sayısının annelerin çocuklarına karşı kullandıkları duygu ifadeleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya koymuştur. Bu çalışmaların sonuçlarından farklı olarak alan yazında, kardeş sayısının annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde anlamlı farklılıklara yol açtığını ortaya koymuş olan çalışmalar da bulunmaktadır. Büyükbiçer'in (2019) yaptığı araştırmanın sonucunda, kardeşi olmayan çocuklara yönelik gösterilen destekleyici tepkilerin kardeşi olan çocuklara kıyasla daha fazla olduğu; kardeşleri olan çocuklara yönelik gösterilen destekleyici olmayan tepkilerin ise tek çocuklara kıyasla daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde O'Neil Woods (2012) da araştırmasının sonucunda, çocukların kardeş sayılarının artmasıyla birlikte annelerin çocuklarına karşı gösterdikleri cezalandırıcı ve küçümseyici tepkilerinin de arttığı görülmüştür. Bu

sonuçlarda, çocuk sayısından ziyade ebeveynlerin çocuklarına karşı vermiş oldukları değerli etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları, çocukların doğum sıralarının annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirdiğini; Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirmediğini ortaya çıkarmıştır. Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundaki anlamlı farklılığın, ikiz çocuklar ile ilk çocuklar arasında ve ikiz çocuklar ile son çocuklar arasında olduğu görülmüştür. İkiz çocuğa sahip olan annelerin, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini ilk ve son sırada doğan çocukların annelerine kıyasla daha fazla kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bazı anneler, çoğul gebelikle karşı karşıya kalabilmektedirler. Çoğul gebelik, bir doğumda birden fazla çocuğun dünyaya getirilmesidir. Aynı anda yaşları aynı olan çocukların bakımlarını sağlamak ebeveynler için zorlayıcı olabilmektedir. Bu durum, ebeveynlerin daha çok kaygı duymalarına, sabır eşiklerinin düşmesine, duygusal ve fiziksel olarak yıpranmalarına sebep olabilmektedir. İkiz çocukları olan annelerin çocuklarının duygularına karşı daha çok destekleyici olmayan tepkilerde bulunmalarının bu durumlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde çocukların doğum sıralarının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde anlamlı farklılıklara yol açmadığını ortaya koymuş olan çalışmaları görmek mümkündür. İlhan (2017), yaptığı araştırmanın sonucunda çocukların doğum sıralarının annelerin çocuklarının duygularına karşı verdikleri ödül, ceza, büyütme, ihmal ve dikkatini dağıtmak tepkileri üzerinde anlamlı farklılıklar yaratmadığını ortaya çıkarmıştır. Özkan (2015), araştırmasının sonucunda annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı verdikleri destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerinin çocuklarının doğum sıralarına göre değişmediğini saptamıştır. Memet'in (2010) yaptığı çalışmanın bulguları, çocukların doğum sıralarının ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirme hedefleri üzerinde etkili olmadığını göstermiştir. Pala (2020) ise bu araştırmaların bulgularıyla benzer şekilde, annelerin olumlu, boyun eğici ve olumsuz baskın ifadelerinin çocuklarının doğum sıralarına göre değişmediğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalarda çocukların doğum sıraları incelenirken ikiz çocuklar ayrı bir kategoride ele alınmamıştır. Bu durumun, yapılan bu araştırmanın sonuçları ile doğum sırası ele alınırken ikiz kategorisine yer verilmeyen araştırmaların sonuçlarının birbirlerinden farklı olmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Bu sonuçlardan farklı olarak O'Neil Woods (2012), araştırması sonucunda annelerin kendisinden daha küçük kardeşi olan çocukların duygularına karşılık daha çok endişe tepkisi gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayyıldız (2005) da ebeveynlerin ilk çocuklarından daha çok şey beklediklerini, onlara daha çok sorumluluk verdiklerini, bu çocukları daha olgun yetiştirdiklerini ve büyük çocuklara karşı daha fazla kontrol edici tutumda bulduklarını belirtmiştir.

Yapılan analizler, aile durumunun annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermiştir. Eşler arasındaki çatışma hem eşler hem de çocuklar üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim bazı araştırmaların sonuçları da eşler arasındaki çatışmanın çocukları olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Grych, Fincham, Jouriles ve McDonald (2000), çocuğun anne-baba çatışması içinde kendini suçlama ve tehdit algılarının artmasıyla birlikte kaygı ve depresyon gibi sorunları yaşama olasılığının da arttığını belirtmişlerdir. Fauber, Forehand, Thomas ve Wierson (1990), yaptıkları araştırmanın sonucunda eşler arasındaki çatışmaların hem eşlerin duygu düzenleme becerilerini hem de çocukların davranış ve uyumlarını olumsuz yönde

etkilediğini saptamışlardır. Jouriles ve arkadaşlarının (1991) çalışmalarının sonucunda, evlilik çatışmasının içinde bulunan çocukların daha fazla içselleştirme sorunları yaşadıkları görülmüştür. Ülkemizde yürütülen bazı çalışmaların sonuçları da çocukların anne-baba çatışmasından dolayı kendilerini suçlamalarının dışsallaştırma sorunlarını artırdığını ortaya çıkarmıştır (Peksaygılı ve Güre, 2008; Sakız, 2011). Güven ve Erden (2017), yaptıkları araştırmanın sonucunda çocuğun anne-baba çatışmasındaki kendini suçlama algısı ile davranış sorunları arasındaki ilişkide annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarının kısmi aracı rolü olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Anne-babaların, ayrılık sürecinde psikolojik halleri, sabır düzeyleri ve çocuklarına karşı olan tutumları değişebilmektedir. Fakat bu durumun her anne-baba için genelleştirilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bazı ebeveynler, bu süreci çocuklarına yansıtılmaya ve bu hassas süreçte çocuklarının zarar görmemelerine dikkat etmektedirler. Bu süreçte ebeveynler, çocuklarına karşı destekleyici olmayan tepkiler gösterebilecekleri gibi tam tersi daha çok destekleyici tepkiler de gösterebilmektedirler. Eşleri ile olan çatışmalarından çocuklarının etkilenmesini istemeyen anne-babalar, bu durumun olumsuz etkilerini çocuklarının duygularına destekleyici tepkiler vererek kapatmaya çalışabilmektedirler. Bazı ebeveynler ise çocuklarının ayrılık durumundan etkilenmemeleri için hiçbir şey olmamış gibi davranabilmektedirler. Nitekim yalnızca bir ebeveynle bile kurulacak olan olumlu ve işlevsel bir ilişkinin, ebeveynlerin riskli tepki, tutum ve özelliklerinin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabileceğinden bahsedilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2020). Bu noktada, aile durumundan ziyade ayrılık durumuna karşı bakış açılarının ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Yapılan analizlerin sonucunda, yaşın annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ortaya çıkmıştır. Erken yaşta anne-baba olan ebeveynler, çocuklarına karşı daha ilgili olabilmektedirler. Genç ebeveynler, daha enerjik olabilmekte ve çocuklarıyla aktif bir şekilde vakit geçirebilmektedirler. Geç yaşta anne-baba olan ebeveynler ise çocuk yetiştirme konusunda daha tecrübeli ve sabırlı olabilmektedirler. Ya da tam tersi genç yaşta anne-baba olan ebeveynler, tecrübesiz olabilmektedirler. Çocuklarının sorumlulukları, genç ebeveynlere ağır gelebilmektedir. Geç yaşta anne-baba olan ebeveynler de fiziksel olarak yıpranabilmekte ve tükenmişlik yaşayabilmektedirler. Tüm bunlar, ebeveynlerin yaşam tarzlarından, hayata karşı bakış açılarından, çocuklarına verdikleri değerden, kişisel ve çevresel faktörlerden etkilenebilmektedir. Bu bağlamda annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının da yaşlarından ziyade sahip oldukları kişisel özelliklerden ve çevresel faktörlerden etkilenebileceği düşünülmektedir. Alanyazında, annelerin yaşlarının duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olmadığını ortaya koymuş olan çalışmaları görmek mümkündür. Fabes vd. (2002), yaptıkları çalışmanın neticesinde annelerin yaşlarının duygu sosyalleştirme davranışlarında anlamlı bir farklılık meydana getirmediğini ortaya çıkarmışlardır. Kuzu (2019), ebeveynlerin öz yeterlik algılarıyla duygu sosyalleştirme davranışlarını incelediği araştırmasının sonucunda, annelerin duygu sosyalleştirme yöntemlerinin yaşlarına göre anlamlı olarak değişiklik göstermediğini saptamıştır. Benzer şekilde Özkan'ın (2015) yürüttüğü araştırmanın bulguları da annelerin yaşlarının duygu sosyalleştirme tepkilerinden olan destekleyici tepkileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığını göstermiştir. Bu araştırmaların sonuçlarından farklı olarak O'Neil Woods'un (2012) yaptığı çalışmanın sonucunda, annelerin yaşlarının artmasıyla birlikte çocuklarının duygularına karşı göstermiş oldukları ceza tepkilerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Annelerin yaşlarının duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili

olduğunu ortaya çıkarmış olan çalışmalarda, annelerin yaşlarından ziyade kişisel özelliklerinin ve çevresel etmenlerin de duygu sosyalleştirme davranışlarında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın bulguları, öğrenim durumunun annelerin Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler alt boyutundan ve Destekleyici Tepkiler alt boyutundan aldıkları puanlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık meydana getirmediğini göstermiştir. Kişiler, eğitim hayatları boyunca yeni şeyler öğrenmektedirler. Eğitim kademelerinde yükseldikçe kişinin, farklı bakış açılarına sahip ve daha bilgili olacağı düşünülmektedir. Bu durum, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve çocuklarına karşı sergilemiş oldukları davranışlara yansiyabilmektedir. Yüksek eğitim düzeyine sahip olan ebeveynlerin, düşük eğitim seviyesine sahip olan ebeveynlere kıyasla çocuk yetiştirme konusunda da daha bilgili olmaları beklenmektedir. Fakat ebeveynlerin okudukları bölümlerin çocuk gelişimi ile ilgili olmaması durumunda, eğitim seviyesinin ebeveynlerin çocuk yetiştirme ile ilgili bilgilerinde, çocuklarına karşı olan tutumlarında ve davranışlarında etkili olmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesinin ve hemen hemen herkesin internet aracılığıyla bilgi edinebilmesinin de eğitim seviyesinden kaynaklanacak olan bilgi yoksunluğunu bir nebze de olsa azaltacağı söylenebilir. Bu bağlamda annelerin eğitim durumlarının, çocuklarının duygularına karşı göstermiş oldukları duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olmadığı düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde hem bu söylenenleri hem de araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmaları görmek mümkündür. Atay (2009), çalışmasının sonucunda eğitim durumunun annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarından olan destekleyici tepkileri üzerinde etkili olmadığını ortaya çıkarmıştır. Kılıç (2012), çocukların duyguları anlama becerileri ile annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasının sonucunda, annelerin destekleyici tepkileri üzerinde eğitim seviyelerinin etkili olmadığını saptamıştır. Özkan'ın (2015) yürüttüğü çalışmanın sonucunda da benzer şekilde öğrenim durumunun annelerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları destekleyici tepkileri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirmediği görülmüştür. Pala'nın (2020) yaptığı araştırmanın sonucunda da öğrenim durumunun, annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergilemiş oldukları duygu odaklı tepkileri, küçümseyici tepkileri ve çocukların duygu ifadesini cesaretlendirici tepkileri üzerinde etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Literatürde, bu sonuçlardan farklı olarak annelerin eğitim düzeylerinin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olduğunu ortaya çıkarmış olan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmaların bir çoğunda, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin, eğitim seviyesi düşük olan annelere kıyasla çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha çok destekleyici tepkiler verirken daha az destekleyici olmayan tepkiler gösterdikleri görülmüştür (Altan Aytun, 2013; Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu, 2012; Haşuhadar, 2015; İlhan, 2017; Mutlu, 2020; Sille, 2016). İlhan Ildız ve Seven (2018), annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocuklarının bağlanma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladıkları araştırmanın sonucunda, annelerin eğitim düzeylerinin azalmasıyla birlikte destekleyici tepkilerden olan problem odaklı tepkilerinin arttığını ve destekleyici olmayan tepkilerden olan cezalandırıcı tepkilerinin ise azaldığını ortaya çıkarmışlardır. Lugo Candelas'ın (2012) yaptığı araştırmanın sonucunda da eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte annelerin çocuklarının duygularına karşı göstermiş oldukları küçümseyici tepkilerinin azaldığı görülmüştür. Hoff, Laursen ve Tardif (2002), eğitim düzeyinin annelerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama ve onlara karşı sıcaklık gösterme davranışları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedirler. Ayrıca eğitim durumunun, annelerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları tutumlar (demokratik, otoriter, sert vb.) üzerinde de etkili olduğunu ortaya çıkarmış olan çalışmalar bulunmaktadır (Berlin ve Cassidy, 2003; Chen, Liu ve Li, 2000).

Araştırmaların sonuçlarındaki bu farklılıkların, örneklem grubunu oluşturan annelerin yaşadıkları yerlerin kültürel özelliklerinin, kişisel özelliklerinin ve bilgiyi edinmek için teknolojiyi kullanma düzeylerinin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Olmayan Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma ve Empati alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı; Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Uzak Durma-Çekinme ve Fiziksel Saldırganlık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Annelerin destekleyici olmayan tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme ve fiziksel saldırganlık davranışları artmakta, annelerin destekleyici olmayan tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı uzak durma-çekinme ve fiziksel saldırganlık davranışları azalmaktadır. Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Davranışları Ölçeği'nin Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Nazik Olma, Uzak Durma-Çekinme ve Fiziksel Saldırganlık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşın Destekleyici Tepkiler boyutu ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin Birliktelik-İlgili Olma ve Empati alt boyutları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Annelerin destekleyici tepkileri arttıkça çocukların kardeşlerine karşı birliktelik-İlgili olma ve empati davranışları artmakta, annelerin destekleyici tepkileri azaldıkça çocukların kardeşlerine karşı birliktelik-İlgili olma ve empati davranışları azalmaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların davranış sorunları geliştirmelerine ve duygularını düzenlemelerine yardımcı olacak olan ipuçlarını öğrenmelerine engel olabilmektedir (Güven ve Erden, 2013; McElwin, Halberstadt ve Volling, 2007). Çeşitli araştırmaların sonuçları da anneleri tarafından ihmal edilen ve duyguları görmezden gelinen çocukların daha çok saldırganlık davranışları sergilediklerini (İlhan İyi ve Esen Çoban, 2019), ebeveynleri tarafından duygularına karşı destekleyici tepkiler gören çocukların ise daha fazla iş bölümü yapabildiklerini (McElwain vd., 2007) göstermiştir. Garner, Dansmore ve Southam Gerrow'un (2007) yaptıkları araştırmanın sonucunda da anneleri tarafından duyguların ne olduğu açıklanan çocukların daha az saldırganlık davranışı sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Yine Miller'in (2014) yaptığı çalışmanın bulguları da duygularına karşı destekleyici tepkiler verilen çocukların karşı gelme bozukluğu düzeylerinin, duygularına karşı destekleyici tepkiler verilmeyen çocuklarınkinden düşük olduğunu göstermiştir. Ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının meydana getirdiği olumsuzluklar sadece çocuğu etkilememektedir. Çocukların duygu düzenleme becerilerinin gelişmemesi, saldırganlık ve karşı gelme davranışlarını sergilemeleri, onların ebeveynleriyle, akranlarıyla ve hatta kardeşleriyle olan ilişkilerini etkileyebilmektedir. Ebeveynleri ile olan ilişkisinde duygularını açıkça ifade edemeyen ve duygularının ebeveynleri tarafından kabul edilmediğini gören çocuk, ebeveynlerine yöneltmediği olumsuz duyguları kardeşine yöneltebilmektedir (Yılmaz, 2021). Bu durumun da kardeş davranışlarını ve ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Alanyazında hem bu düşünceyi destekler nitelikte olan hem de yapılan bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik gösteren sonuçları ortaya çıkarmış olan çalışmalar yer almaktadır. Davidov ve Grusec (2006), annelerin erkek çocukların olumsuz duygularına yönelik verdikleri tepkilerin çocukların empati becerilerinin ve olumlu sosyal davranışlarının yordayıcısı olduğunu saptamışlardır. Erginoğlu'nun (2015) yaptığı araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilemiş oldukları olumsuz tutumların çocukların uyum-davranış sorunları yaşamalarına ve kardeş ilişkilerinin negatif yönde etkilenmesine sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Rodop (2015), yaptığı araştırmanın sonucunda çocukların kardeşler

arasında babadan farklılaşmış muamele algılamaları ile uyum problemleri arasında “tehdit algısının” etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı araştırmanın diğer bir bulgusu da anneden algılanan sıcaklık, düşmanlık-saldırganlık ve umursamazlık-ihmalin kardeş ilişkileri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Scrimgeour, Davis ve Buss’ın (2015) yaptıkları çalışmanın bulguları, annelerin 2 yaşındaki çocuklarına karşı gösterdikleri destekleyici tepkilerden olan problem odaklı tepkilerin, 4 yaşına geldiklerinde çocukların olumlu sosyal davranışlarını artırdığı yönündedir. Yaremych ve Volling (2020), çalışmalarının sonucunda babaların destekleyici olmayan tepkilerinin büyük kardeşlerdeki rekabeti ve kaçınma davranışlarını artırdığını saptamışlardır. Yılmaz’ın (2021) çalışmasının bulguları, ebeveynlerin duygusal sıcaklık tutumu ile olumlu kardeş ilişkileri arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda annelere, çocuklara, araştırmacılara ve kardeş ilişkilerine katlı sağlaması bakımından aşağıda önerilere yer verilmiştir:

- Annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini artırmaya yönelik eğitimler ve seminerler düzenlenebilir.
- Ebeveynlere, çocuklarının kardeş ilişkilerini nasıl destekleyebilecekleri konusunda fikir verecek eğitimler düzenlenebilir.
- Araştırma, anneler ve bu annelerin okul öncesi çocukları ile yürütülmüştür. Benzer konulardaki araştırmalar, babalar ve farklı yaş grubundan çocuklar ile gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma, Erzurum ilinin Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde ikamet eden anneler ve bu annelerin çocukları ile gerçekleştirilmiştir. Benzer araştırmalar, farklı il ve ilçelerde yapılabilir.

Kaynakça

- Ahmetoğlu, E. ve Aral, N. (2008). Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe uyarlaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 379-388. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49100/626549>
- Aksoy, A. B. ve Yıldırım Berçin, G. (2008). Farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(3), 751-779. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/T0RrM05UWTI>
- Altan Aytun, Ö., Yagmurlu, B. ve Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers’ coping with children’s negative emotions: A brief report. *Journal of Child And Family Studies*, 22(3), 437-443. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9597-x>
- Atay, Z. S. (2009). *Annelerde duygulanım ve erken çocukluk dönemindeki duygu sosyalleştirme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karaelmas Üniversitesi.
- Aznar, A. and Tenenbaum, H. R. (2015). Gender and age differences in parent-child emotion talk. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(1), 148-155. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12069>
- Berlin, L. J. and Cassidy, J. (2003). Mothers’ self reported control for their preschool children’s emotional expressiveness: A longitudinal study of associations with infant-mother attachment and children’s emotion regulation. *Social Development*, 12(4), 477-495. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00244>

- Blandon, A. Y. (2015). Mothers' and fathers' responses to children's negative emotions: Family and physiological correlates. *Family Relations*, 64(3), 431-445. <https://doi.org/10.1111/fare.12125>
- Buist, K. L., Deković, M. and Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97-106. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.10.007>
- Bursal, M. (2019). *SPSS ile temel veri analizleri*. (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Büyükbıçer, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocukların duygusal zeka düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Örnekleme yöntemleri*. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>
- Caffaro, J. V. and Caffaro, A. (2005). Treating sibling abuse families. *Aggression and Violent Behaviour*, 10(5), 604-623. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2004.12.001>
- Cassano, M., Perry Parrish, C. and Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00381.x>
- Ceylan, Ö. (2017). *Anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişki: Okul öncesi örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Chen, F. M., Lin, H. S. and Li, C.H. (2011). The role of emotion in parent-child relationships: Children's emotionality, maternal meta-emotion, and children's attachment security. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 403-410. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9491-y>
- Chen, X., Liu, M. and Li, D. (2000). Parental warmth, control and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 401-419. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.3.401>
- Cole, P. M., Martin, S. E. and Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child Development*, 75(2), 317-333. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00673.x>
- Cox, M. J. and Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review Of Psychology*, 48(1), 243-267. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>
- Çorapçı, F., Aksan, N. ve Yağmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2, 106-116. <https://doi.org/10.2304/gsch.2012.2.2.106>
- Davidov, M. and Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77(1), 44-58. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x>
- Denham, A. S. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition, Brain, Behavior*, 11(1), 1-48.
- Denham, S. A. and Brown, C. (2010). "Plays nice with others": Social-emotional learning and academic success. *Early Education and Development*, 21(5), 652-680. <https://doi.org/10.1080/10409289.2010.497450>

- Denham, S. A. and Burton, R. (2003). *Social and emotional prevention and intervention programming for preschoolers*. Kluwer Academic/Plenum.
- Denham, S. A., Bassett, H. H. and Wyatt, T. (2007). *The socialization of emotional competence*. In J. E. Grusec and P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 614-637). Guilford Press.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. and Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1
- Eisenberg, N., Losoya, S., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., Reiser, M., Murphy, B., Shepard, S. A., Poulin, R. and Padgett, S. J. (2001). Parental socialization of children's dysregulated expression of emotion and externalizing problems. *Journal of Family Psychology*, 15(2), 183-205. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.2.183>
- Erginoğlu, E. S. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumu, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Erkman, F. and Rohner, R. P. (2006). Youths' Perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross-Cultural Research: The Journal of Comparative Social Science*, 40(3), 250-267. <https://doi.org/10.1177/1069397106287924>
- Ersay, E. (2014). Parental socialization of emotion: How mothers respond to their children's emotions in Turkey. *The International Journal of Emotional Education*, 6(1), 33-46.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N. and Bernzweig, J. (1990). *Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Description and scoring*. [Unpublished manuscript]. Arizona State University.
- Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N. and Madden Derdich (2002). The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage and Family Review*, 34(3-4), 285-310. https://doi.org/10.1300/J002v34n03_05
- Fauber, R., Forehand, R., Thomas, A. M. and Wierson, M. (1990). A mediational model of the impact of marital conflict on adolescent adjustment in intact and divorced families: The role of disrupted parenting. *Child Development*, 61(4), 1112-1123. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1990.tb02845.x>
- Garner, P. W., Dansmore, J. C. and Southam Gerrow, M. (2007). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00424.x>
- Garside, R. and Klimes Dougan, B. (2002). Socialization of discrete negative emotions: Gender differences and links with psychological distress. *Sex Roles*, 47, 115-128. https://www.academia.edu/18524445/Socialization_of_discrete_negative_emotions_Gender_differences_and_links_with_psychological_distress
- Gottman, J. M., Katz, L. F. and Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.3.243>
- Grych, J. H., Fincham, F. D., Jouriles, E. N. and McDonald, R. (2000). Interparental conflict and child adjustment: Testing the mediational role of appraisals in the cognitive-contextual

- framework. *Child Development*, 71(6), 1648-1661. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00255>
- Güven, E. ve Erden, G. (2013). Duygu sosyalleştirme bağlamında bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 20(2), 119-130. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRZNE5EYzVPUT09/duygu-sosyallestirme-baglaminda-bir-derleme>
- Güven, E. ve Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18-35. <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320170000m000015.pdf>
- Hardy, M. S. (2001). Physical aggression and sexual behaviour among siblings: A retrospective study. *Journal of Family Violence*, 16(3), 255-268. <https://doi.org/10.1023/A:1011186215874>
- Hasçuhadar, B. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E. and Prior, M. R. (2009). Tuning in to kids: An emotion-focused parenting program-initial findings from a community trial. *Journal of Community Psychology*, 37(8), 1008-1023. <https://doi.org/10.1002/Jcop.20345>
- Hoff, E., Laursen, B. and Tardif, T. (2002). *Socioeconomic status and parenting*. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting Volume 2: Biology and ecology of parenting* (pp. 231-252). Erlbaum.
- İlhan İyi, T. ve Esen Çoban, A. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki. *Başkent University Journal of Education*, 6(2), 155-166. <http://buje.baskent.edu.tr/index.php/buje/article/view/187/134>
- İlhan, T. (2017). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- İlhan Ildız, G. ve Seven, S. (2018). Bazı değişkenlere göre 6 yaş çocuklarının bağlanma ve ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi. *VIII. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi*, Manisa, Türkiye.
- Jouriles, E., Murphy, C. M., Farris, A. M., Smith, D. A., Richters, J. and Waters, E. (1991). Marital adjustment, parental disagreements about child rearing, and behavior problems in boys: Increasing the specificity of the marital assessment. *Child Development*, 62(6), 1424-1433. <https://doi.org/10.1111/J.1467-8624.1991.TB01615.X>
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (37. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya Bican, E. ve Sarıtış Atalar, D. (2017). Ana babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve erken çocukluk döneminde duygusal ve sosyal gelişim. *DTCF Dergisi*, 57(2) 1365-1388. <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/2044/3706>
- Kılıç, Ş. (2012). *48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerisi ve annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Kılıç, Ş. (2014). Ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarının açıklayıcı bir bağlam içinde daha iyi anlaşılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(2), 511-521. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eku/issue/5460/74037>
- Kızılalp, C. (2018). *Kardeşi otizmlili olan ve olmayan çocukların kardeş ilişkileri, benlik saygıları ve stresle başa çıkma yolları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Klimes Dougan, B., Brand A. E., Zahn Waxler C., Usher B., Hastings, P. D., Kendziora, K. and Gardside, R. B. (2007). Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age and problem status. *Social Development*, 16(2), 326-342. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00387.x>
- Köse, Z. (2019). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme becerileri ile okul öncesi çocukların duygu düzenleme ve sosyal yetkinlik becerileri arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Kramer, L. (2014). Learning emotional understanding and emotion regulation through sibling interaction. *Early Education and Development*, 25(2), 160-184. <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.838824>
- Kuczynski, L. and Lollis, S. (2003). *Four foundations for a dynamic model of parenting*. In J. R. M. Gerris (Ed.), *Dynamics of parenting* (pp. 445-462). Garant.
- Kuzu, B. (2019). *Ebeveynlerin öz yeterlilik algılarıyla duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aydın Üniversitesi.
- Limnili, P. (2014). *Gruplarda kardeş dinamikleri*. N. Keskinöz Bilen (Ed.), *Kardeşi anla(t)mak* (1. Baskı, s. 75-86) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lugo Candelas, C. I. (2012). *Culture and the emotion socialization of preschoolers*. [Unpublished Masters Thesis]. University of Massachusetts Amherst.
- Lunkenheimer, E. S., Shields, A. M. and Cortina, K. S. (2007). Parental emotion coaching and dismissing in family interaction. *Social Development*, 16(2), 232-248. <https://doi.org/10.1111/j.14679507.2007.00382.x>
- Malatesta, C. and Haviland, J. M. (1982). Learning display rules: The socialization of emotion expression in infancy. *Child Development*, 53(4), 991-1003. <https://doi.org/10.2307/1129139>
- Martin, R. M. and Green, J. A. (2005) The use of emotion explanations by mothers: Relation to preschoolers' gender and understanding of emotions. *Social Development*, 14(2), 229-249. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00300.x>
- McElwain, N., Halberstadt, A. and Volling, B. (2007) Mother and father-reported reactions to children's negative emotions: Relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78(5), 1407-1425. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01074.x>
- McHale, S. M., Sloan, J. and Simeonsson, R. J. (1986). Sibling relationships of children with autistic, mentally retarded and nonhandicapped brothers and sisters. *Journal of Autism and Developmental Disorder*, 16(4), 399-413. <https://doi.org/10.1007/BF01531707>
- Memet, N. (2010). *Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerinin, kültürel değer yönelimleri ve eğitim düzeyleri ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası açılarından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Mertler, C. A. and Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation*. (3rd Edition). Pyrczak Publishing.
- Miller, A. L., Volling, B. L. and McElwain, N. L. (2000). Sibling jealousy in a triadic context with mothers and fathers. *Social Development*, 9(4), 433-456. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00137>
- Miller, R. L. (2014). *Parent emotion socialization and treatment outcomes for children with oppositional defiant disorder: The mediating role of emotion regulation*. [Unpublished masters' thesis]. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Mirabile, S. P., Scaramella, L. V., Sohr Preston, S. L. and Robison, S. D. (2009). Mothers' socialization of emotion regulation: The moderating role of children's negative emotional reactivity. *Child & Youth Care Forum*, 38(1), 19-37. <https://doi.org/10.1007/s10566-008-9063-5>
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. and Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development*, 16(2), 361-388. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>
- Mutlu, Ö. (2020). *Okul öncesi çocukların duygu düzenleme stratejileri ile anne babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Newland, R. and Crnic, K. (2011). Mother-child affect and emotion socialization processes across the late preschool period: Predictions of emerging behaviour problems. *Infant and Child Development*, 20(6), 371-388. <https://doi.org/10.1002/icd.729>
- Noller, P. (2005). Sibling relationships in adolescence: Learning and growing together. *Personal Relationships*, 12(1), 1-12. <https://doi.org/10.1111/j.1350-4126.2005.00099.x>
- O'Neil Woods, S. E. (2012). *Links among maternal emotion socialization, and children's emotional competence and social behaviour*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Windsor.
- Özer, H. (2020). *Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile kardeş ilişkilerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özkan, H. K. (2015). *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Öztürk, M. O. ve Uluşahin, A. (2020). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. (16. Baskı). Nobel Tıp Kitapevleri.
- Pala, Ş. (2020) *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların duyguları anlama becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Peksaygılı, M. ve Güre, A. (2008). Eşler arasındaki çatışma ile erken ergenlik dönemindeki çocukların uyum davranışları: Algılanan çatışmanın aracı ve düzenleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 43-58. <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320080000m000136.pdf>
- Perez Rivera, M. B. and Dunsmore, J. C. (2011). Mothers' acculturation and beliefs about emotions, mother-child emotion discourse, and children's emotion understanding in Latino

- families. *Early Education and Development*, 22(2), 324-354. <https://doi.org/10.1080/10409281003702000>
- Ramsden, S. R. and Hubbard, J.A. (2002). Family expressiveness and parental emotional coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657-667. <https://doi.org/10.1023/A:1020819915881>
- Recepov, R. (2000). *Algılanan ana-baba davranışları (kültürlerarası bir karşılaştırma)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Rodop, Ş. (2015). *Çocuklarda kardeş ilişki kalitesi, uyum problemi, çatışma algısı ve ebeveyn kabul-reddi arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Saarni, C., Campos, J. J., Camras, L. A. and Witherington, D. (2006). *Emotional development: Action, communication and social understanding*. In W. Damon and N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: vol 3. social, emotional, and personality development* (6th Edition, pp. 226-299). Wiley.
- Sailor, D. H. (2003). *Supporting children in their home, school and community*. (1st Edition). Pearson Press.
- Sakız, E. (2011). *Evlilik çatışması ve çocuk uyum problemleri arasındaki ilişkide duygusal güvenliğin ve anne kabul-red algısının aracı etkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Scrimgeour, M. B., Davis, E. L. and Buss, K. A. (2016). You get what you get and you don't throw a fit!: Emotion socialization and child physiology jointly predict early prosocial development. *Developmental psychology*, 52(1), 102-116. <https://doi.org/10.1037/dev0000071>
- Seçer, Z. (2017). Sosyal olarak yetkin okul öncesi çocukların duygu düzenlemeleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1435-1452. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/30766/332488>
- Seçer, Z. ve Karabulut, N. (2016). Anne-babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların sosyal becerilerinin analizi. *Eğitim ve Bilim*, 41(185), 147-165. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2016.4378>
- Sherman, A. M., Lansford, J. E. and Volling, B. L. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict, and well-being. *Personal Relationships*, 13(2), 151-165. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00110.x>
- Shewark, E. A. and Blandon, A. Y. (2015). Mothers' and fathers' emotion socialization and children's emotion regulation: A within-family model. *Social Development*, 24, 266-284. <https://doi.org/10.1111/sode.12095>
- Sinanmış, N. ve Kolburan, Ş. G. (2019). Kardeşi otizmli olan ve olmayan ergenlerin kardeş ilişkileri ve sosyal kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Aydın Sağlık Dergisi*, 5(1), 13-50. <https://dergipark.org.tr/en/pub/asder/issue/45815/578318>
- Sille, A. (2016). *Annenin duygusal sosyalizasyonu ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tez]. Maltepe Üniversitesi.
- Sperling, J. (2012). *Emotion socialization in the home*. [Unpublished doctoral dissertation]. University Of California.

- Stocker, C. M., Burwell, R. A. and Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 50-57. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.1.50>
- Stocker, C. M., Lanthier, R. P. and Furman, W. (1997). Sibling relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 11(2), 210-221. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.11.2.210>
- Updegraff J.A., Grant N. and Marshall,G.N. (2005). Predictors of perceived growth following direct exposure to community violence. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(4), 538-560. <https://doi.org/10.1521/jscp.2005.24.4.538>
- van der Pol, L. D., Groeneveld, M. G., van Berkel, S. R., Endendijk, J. J., HallersHaalboom, E. T., Bakermans Kranenburg, M. J. and Mesman, J. (2015). Fathers' and mothers' emotion talk with their girls and boys from toddlerhood to preschool age. *Emotion*, 15(6), 854-864. <https://doi.org/10.1037/emo0000085>
- Whiteman, S. D., Mchale, S. M. and Crouter, A. C. (2007). Competing processes of sibling influence: Observational learning and sibling deidentification. *Social Development*, 16(4), 642-661. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00409.x>
- Yağmurlu, B. ve Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19(3), 275-296. <https://doi.org/10.1002/icd.646>
- Yaremych, H. E. and Volling, B. L. (2020). Sibling relationships and mothers' and fathers' emotion socialization practices: A within-family perspective. *Early Child Development and Care*, 190(2), 195-209. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1461095>
- Yeh, H. C. and Lempers, J. D. (2004). Perceived siblings relationship and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 133-147. <https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000013425.86424.0f>
- Yılmaz, A. (2021). *Algılanan ebeveyn tutumu ile kişilik arasındaki ilişkide çocukluk dönemi kardeş ilişkisinin düzenleyici rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi.
- Yiğen, E. (2005). *Zonguldak il merkezinde yuvaya giden 3-6 yaş grubu çocuklarda kardeş kıskançlığının değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi.
- Zaman, W. and Fivush, R. (2013). Gender differences in elaborative parent-child emotion and play narratives. *Sex Roles: A Journal of Research*, 68(9-10), 591-604. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0270-7>
- Zeman, J., Perry Parish, C. and Cassona, M. (2010). *Parent-child discussions of anger and sadness: The importance of parent and child gender during middle childhood*. In A. Kennedy Root and S. Denham (Ed.), *The role of gender in the socialization of emotion: Key concepts and critical issues. New directions for child and adolescent development* (pp. 65-83). JosseyBass.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.